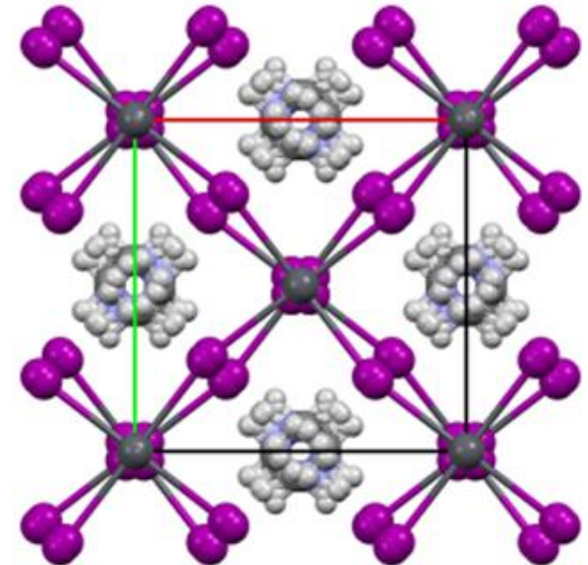
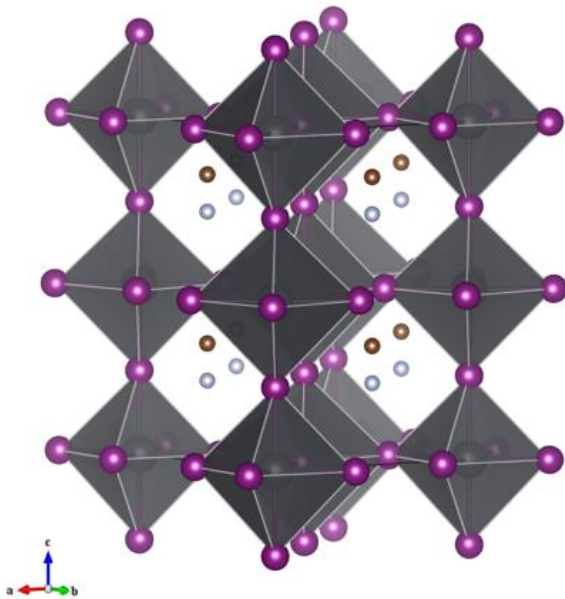

Лекція 7

ОСНОВНІ СТРУКТУРНІ ТИПИ
ПРОСТИХ РЕЧОВИН

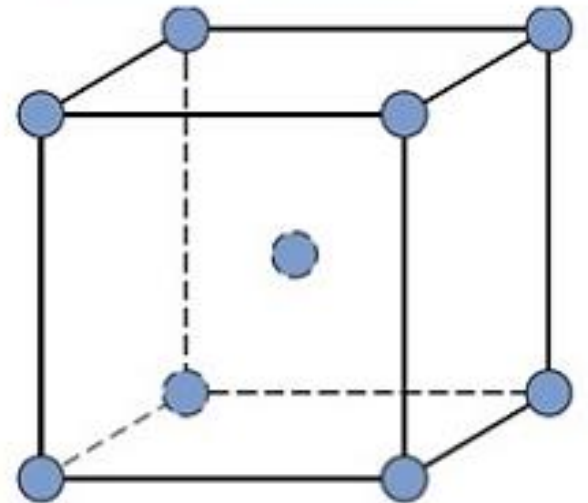
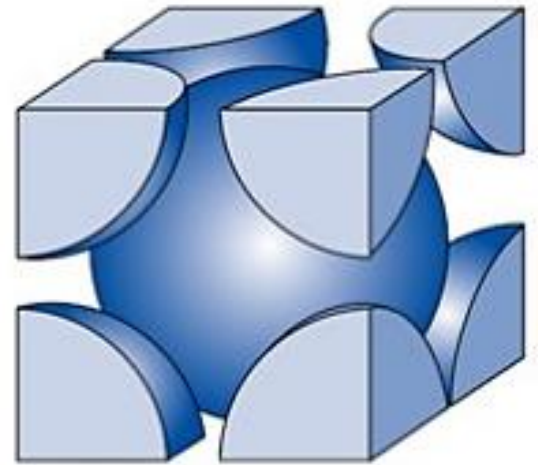
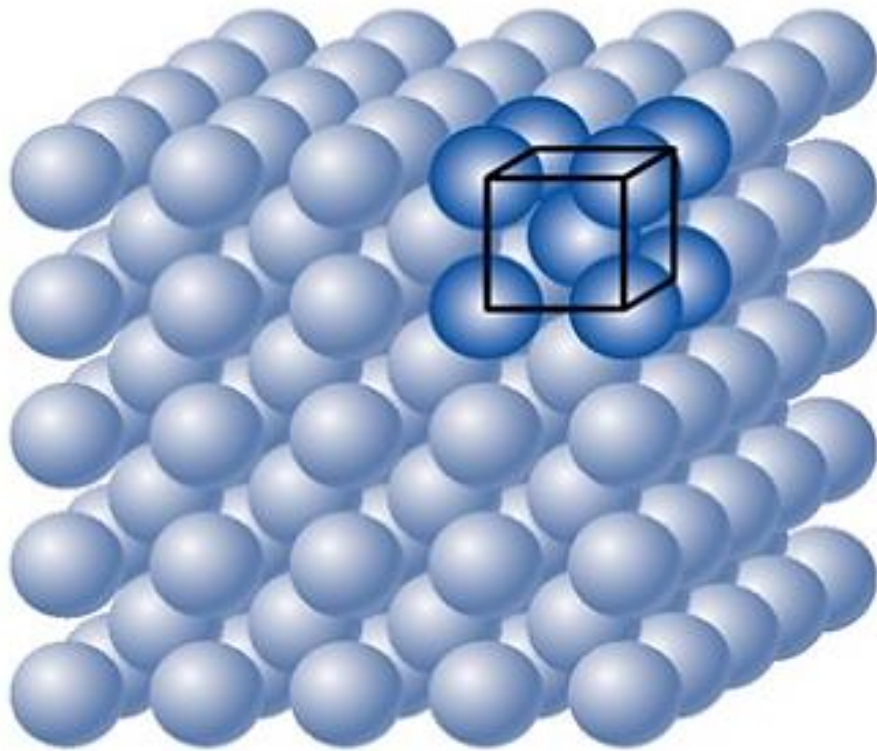

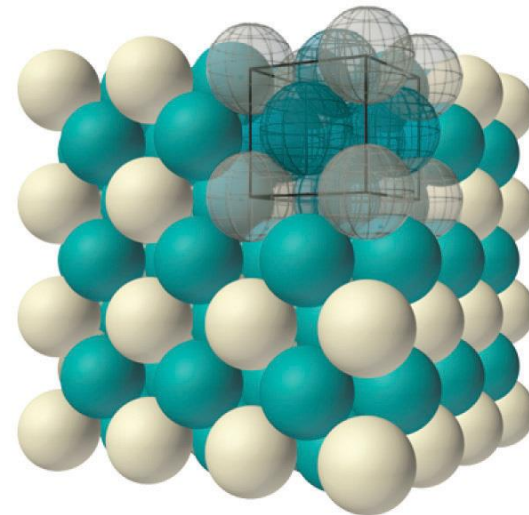
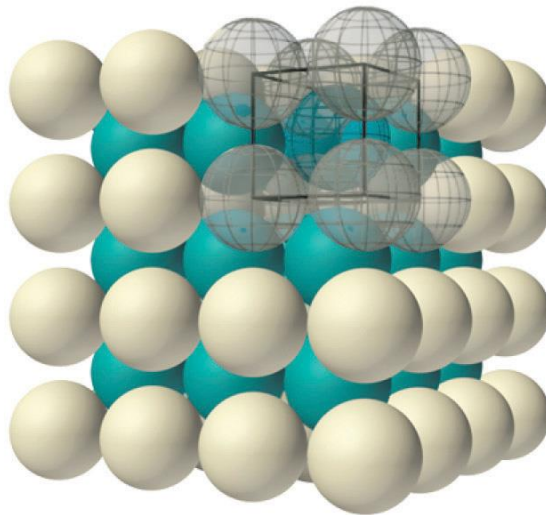
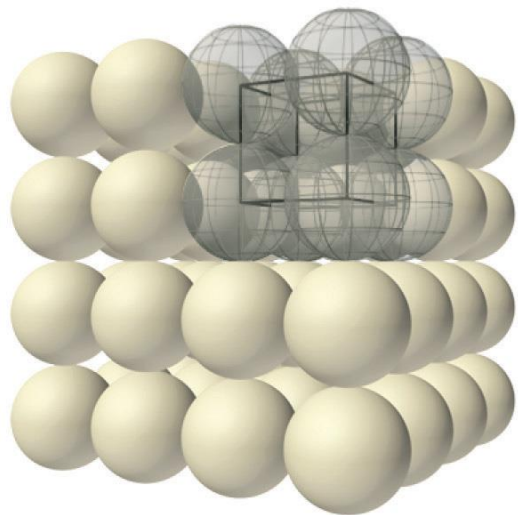
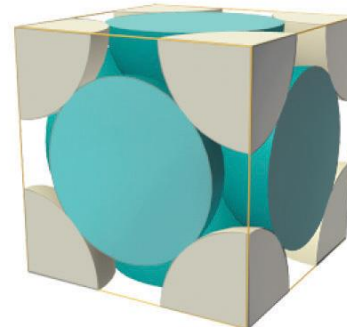
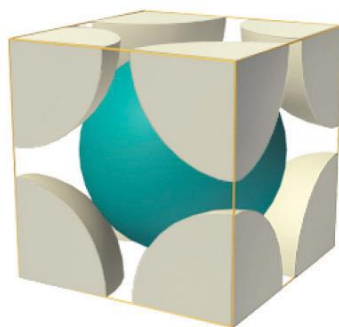
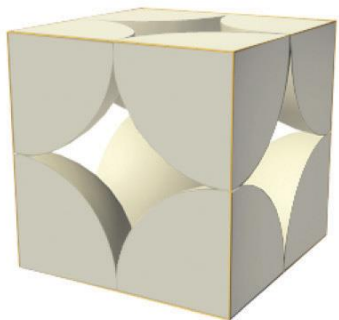
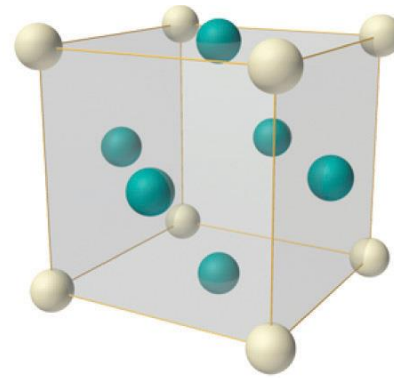
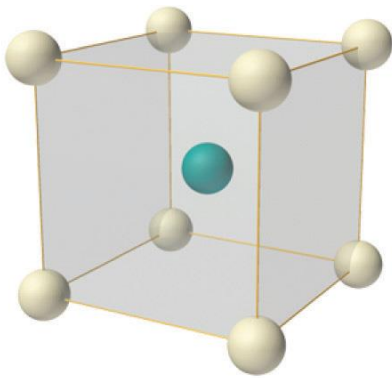
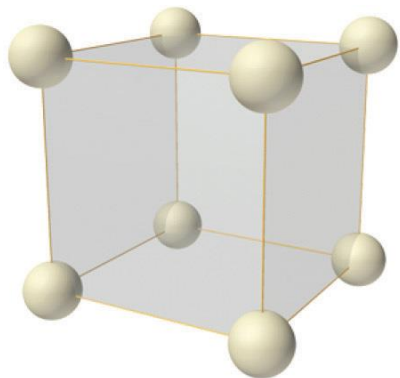
ОПИС СТРУКТУРНИХ ТИПІВ КРИСТАЛІЧНИХ ТВЕРДИХ ТІЛ

Велику кількість кристалічних твердих тіл з аналогічною структурою об'єднують в одне сімейство, що дозволяє виявити загальні риси і відмінності цих типів твердих тіл. В *структурні типи* об'єднують кристалічні тіла, що мають однакову просторову структуру і однакове розміщення атомів за кристалохімічними позиціями (орбітами). Найбільш вивчені структурні типи:

- простих речовин — міді (Cu), магнію (Mg), вольфраму (W), алмазу;
- бінарних сполук із стехіометрією AB — натрій хлориду (NaCl), сфалериту (ZnS), вюртциту (ZnS), цезій хлориду (CsCl), нікол арсеніду (NiAs), флюориту (CaF_2) і ін.;
- потрійних сполук — перовськіту (CaTiO_3), шпінелей — (MgAl_2O_4 та інших).

The smallest structural unit of a crystal that has all its symmetry and by repetition in three dimensions makes up its full lattice.

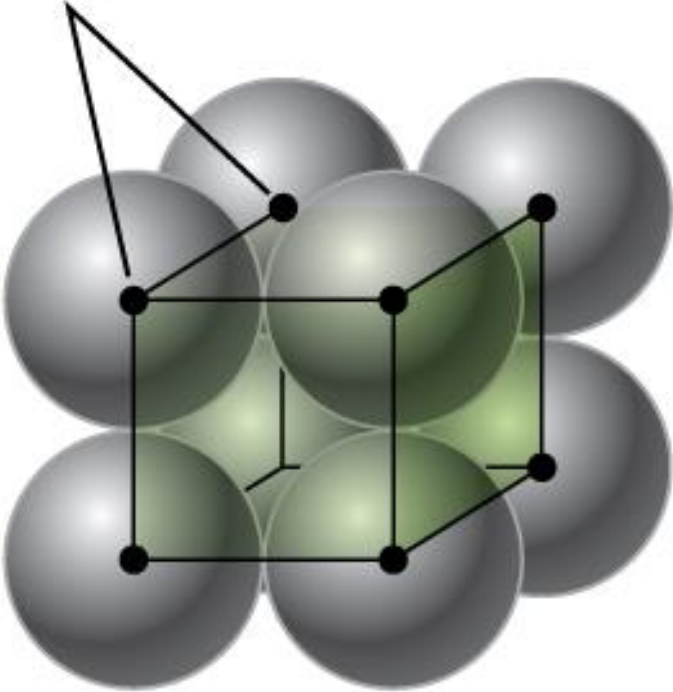

(a) Simple cubic

(b) Body-centered cubic

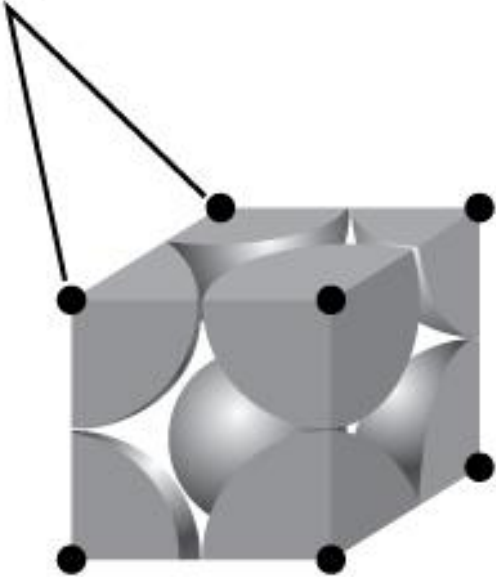
(c) Face-centered cubic

Lattice points

Simple cubic lattice cell

Lattice points

8 corners

"Стандартний план" опису кристалічної структури

1. Проекція комірки

На ній зображають координати атомів елементарної комірки. Один атом приймають за початок координат (000) і визначають координати інших атомів.

Наприклад, для кубічної сингонії:

Номер атома	1	2	3	4	5	6	7
Координати атома	000	100	110	010	$\frac{1}{2}\frac{1}{2}0$	$\frac{1}{2}0\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$

Номер атома	8	9	10	11	12	13	14
Координати атома	$\frac{1}{2}\frac{1}{2}$	$0\frac{1}{2}$	001	101	111	011	$\frac{1}{2}\frac{1}{2}$

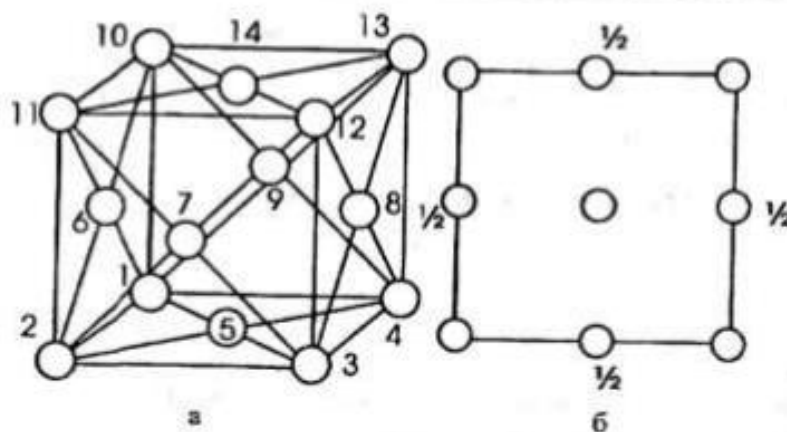
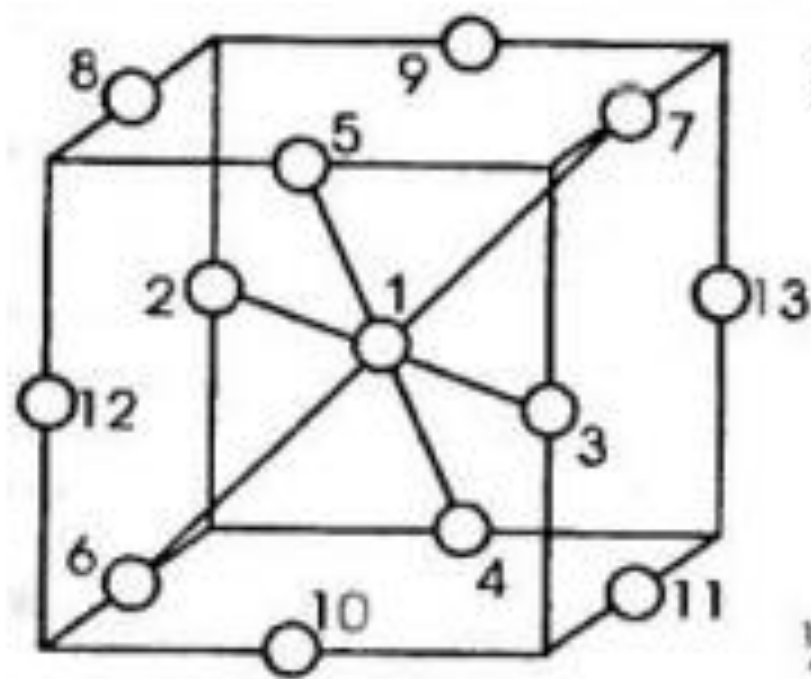
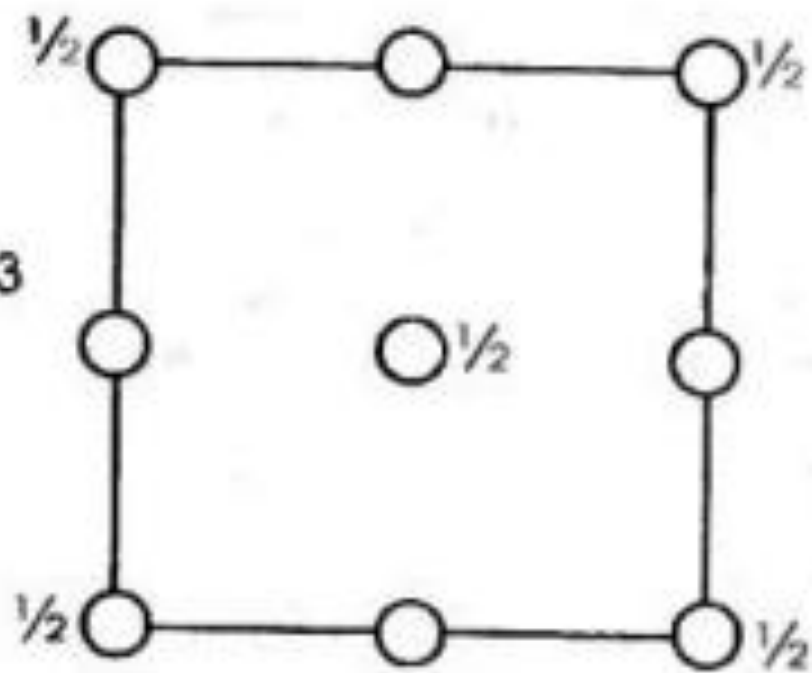

Рис. 15. Зображення проекції елементарної комірки: а – атомна структура; б – її проекції на XOY).

a

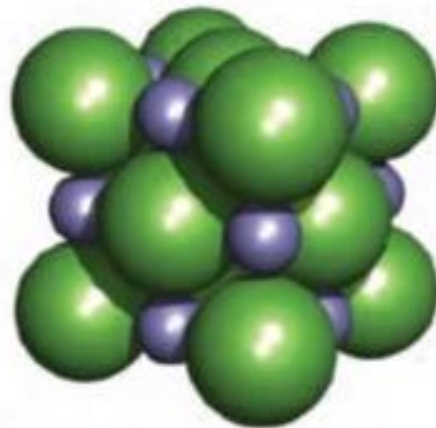
b

2. Число формульних одиниць

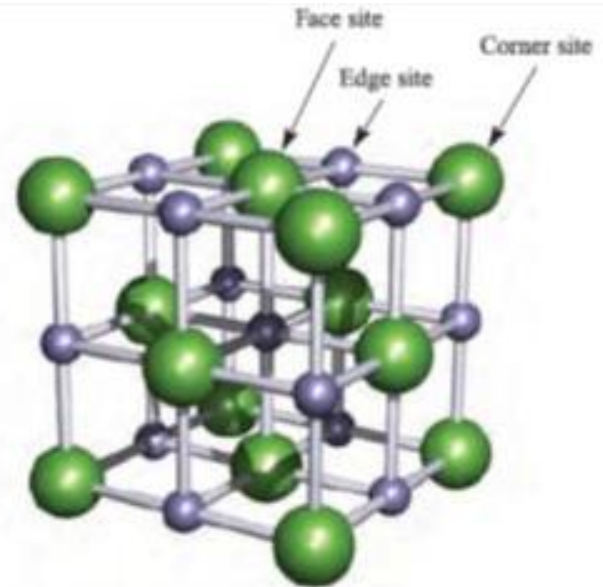
Число формульних одиниць (Z) – кількість молекулярних фрагментів, які входять у елементарну комірку (наприклад, NaCl).

Для визначення числа формульних одиниць необхідно порахувати, скільки атомів Na і Cl міститься в елементарній комірці.

(a)

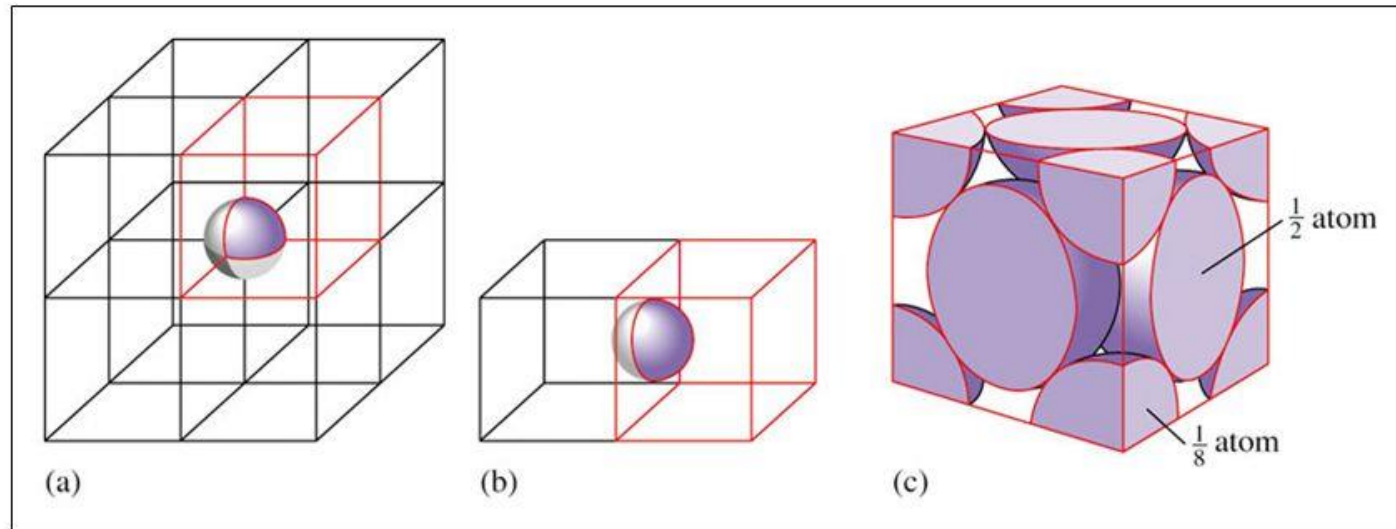
(b)

Site	Number of Na ⁺	Number of Cl ⁻
Central	1	0
Face	0	$(6 \times \frac{1}{2}) = 3$
Edge	$(12 \times \frac{1}{4}) = 3$	0
Corner	0	$(8 \times \frac{1}{8}) = 1$
TOTAL	4	4

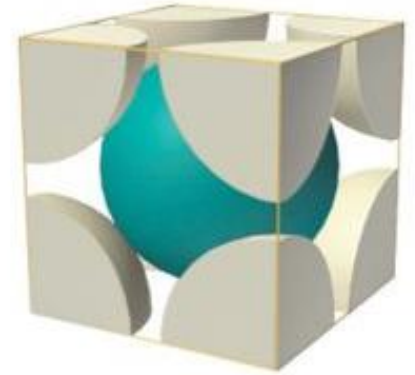
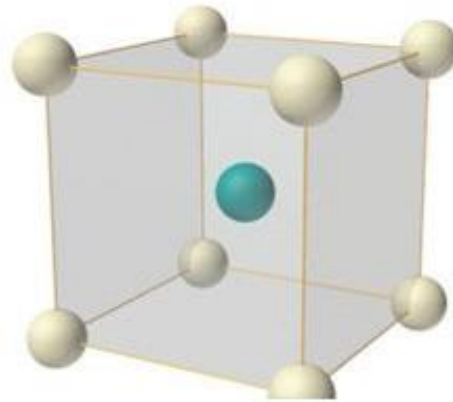
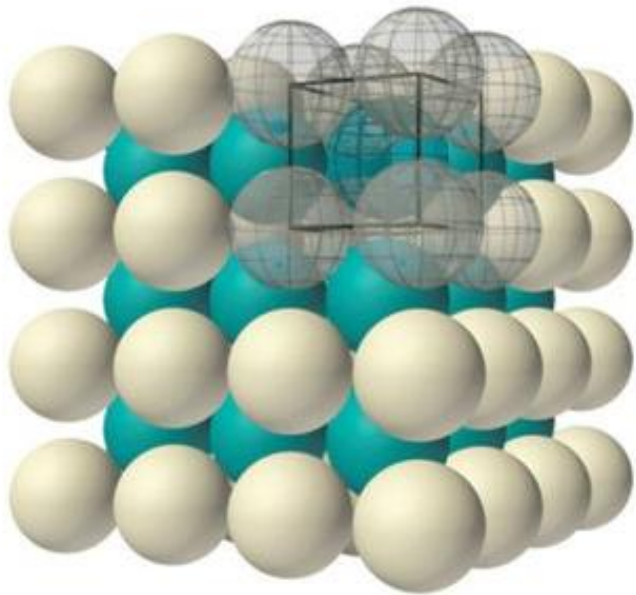
The ratio of Na⁺ : Cl⁻ ions is $4:4 = 1:1$

This ratio is consistent with the formula NaCl.

The net number of spheres in a face-centered cubic unit cell.

Type of Unit Cell	Number of atoms at corners	Number of atoms on faces	Number of atoms in center	Total
Simple Cubic	$8 \times \frac{1}{8} = 1$	0	0	1
Body Centred Cubic	$8 \times \frac{1}{8} = 1$	0	1	2
Face Centred Cubic	$8 \times \frac{1}{8} = 1$	$6 \times \frac{1}{2} = 3$	0	4
End Centred Cubic	$8 \times \frac{1}{8} = 1$	$2 \times \frac{1}{2} = 1$	0	2

$$n = (1/8 \times 8) + 1 = 2$$

$\frac{1}{8}$ atom at
8 corners

Primitive cubic

$\frac{1}{8}$ atom at
8 corners

1 atom
at center

Body-centered
cubic

$\frac{1}{2}$ atom at
6 faces

$\frac{1}{8}$ atom at
8 corners

Face-centered
cubic

How many ions are in each unit cell of KBr.

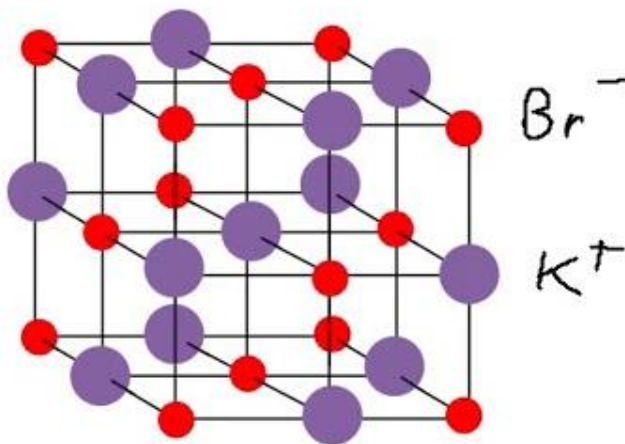
1 center

12 edge

6 sides

8 corners

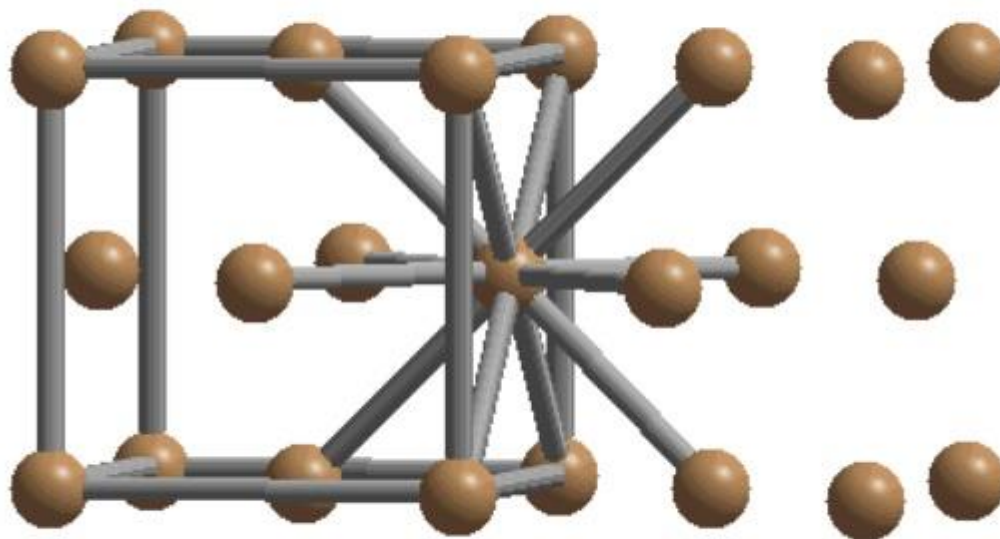
$$\begin{array}{l} 1 \\ 12 \times \frac{1}{4} = 3 \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} 1 \\ 12 \times \frac{1}{4} = 3 \end{array}} \right\} 4$$

$$\begin{array}{l} 8 \times \frac{1}{8} = 1 \\ 6 \times \frac{1}{2} = 3 \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} 8 \times \frac{1}{8} = 1 \\ 6 \times \frac{1}{2} = 3 \end{array}} \right\} 4$$

$$4 + 4 = 8$$

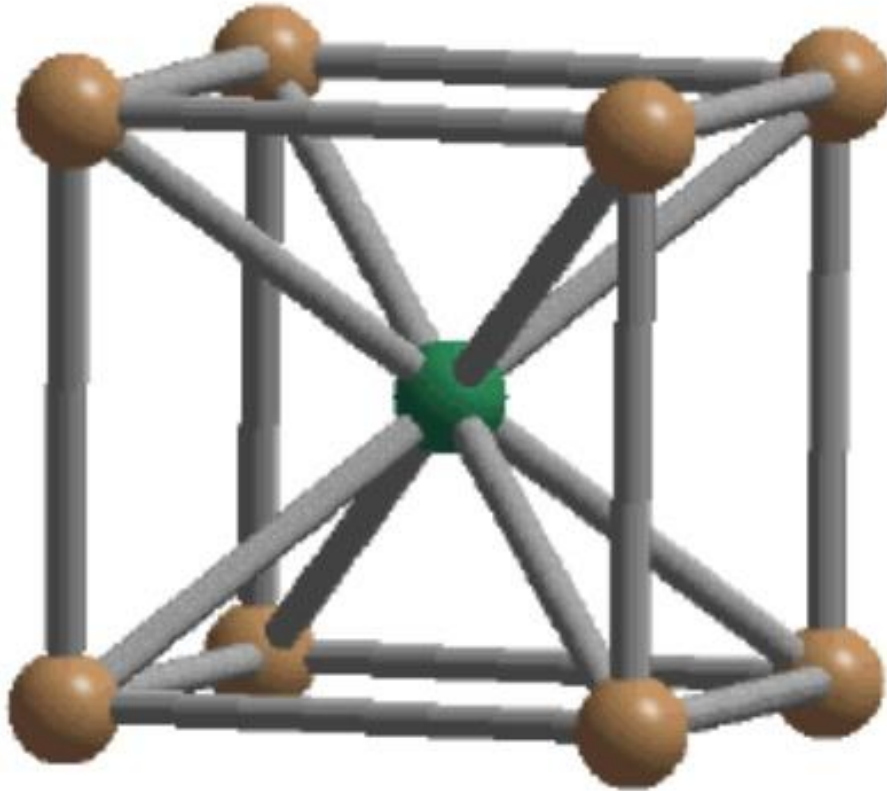
3. Координаційне число і координаційний багатогранник (для кожного сорту атомів)

FCC-coordination number

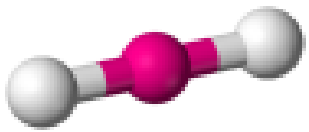
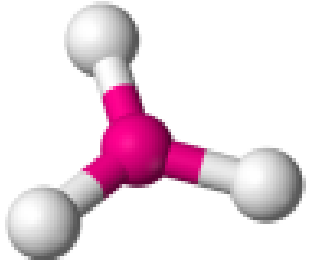
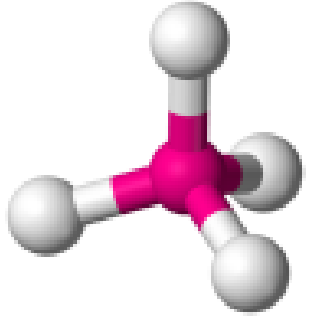
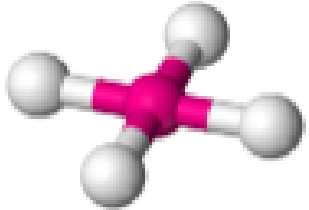

$$4+4+4=12$$

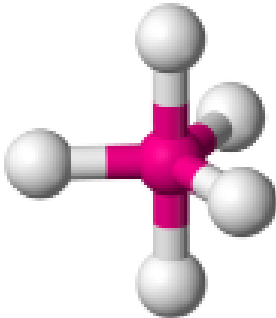
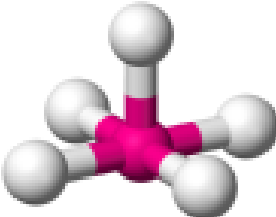
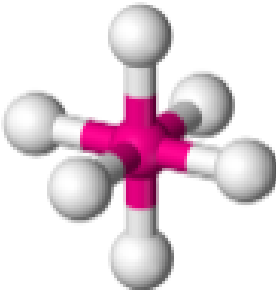
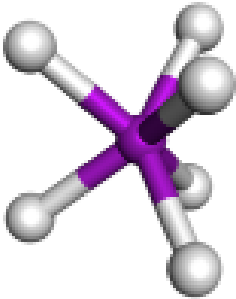
BCC-coordination number

8

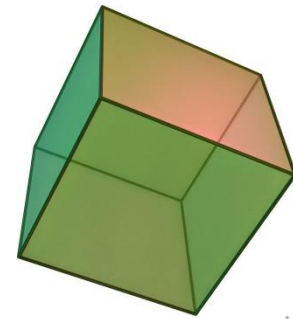
Coordination number	Geometry	
2	linear	A central pink sphere is bonded to two white spheres in a straight line, representing linear geometry.
3	trigonal planar	A central pink sphere is bonded to three white spheres in a flat triangle, representing trigonal planar geometry.
4	tetrahedral	A central pink sphere is bonded to four white spheres in a tetrahedral arrangement, representing tetrahedral geometry.
4	square planar	A central pink sphere is bonded to four white spheres in a flat square arrangement, representing square planar geometry.

5	trigonal bipyramidal	
5	square pyramidal	
6	octahedral	
6	trigonal prismatic	

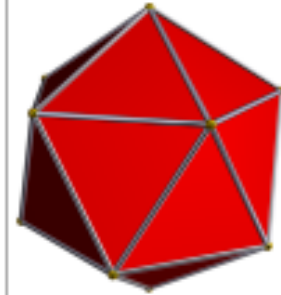
8

cube

12

icosahedron

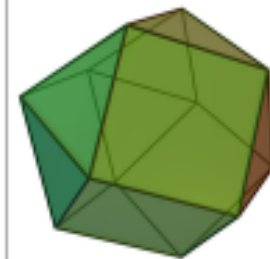
12

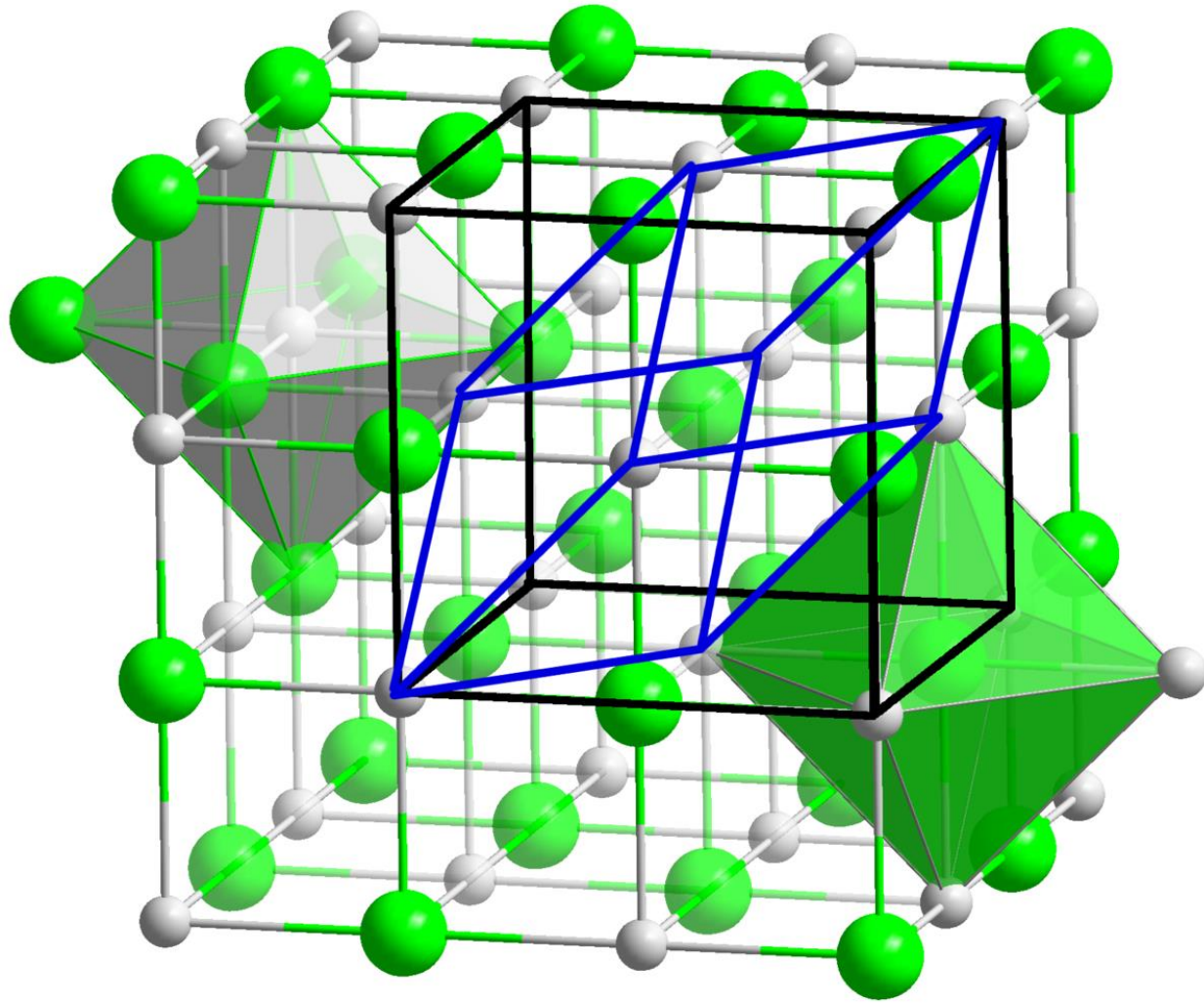
cuboctahedron

12

anticuboctahedron (triangular orthobicupola)

NaCl

4. Характер структури і тип зв'язків

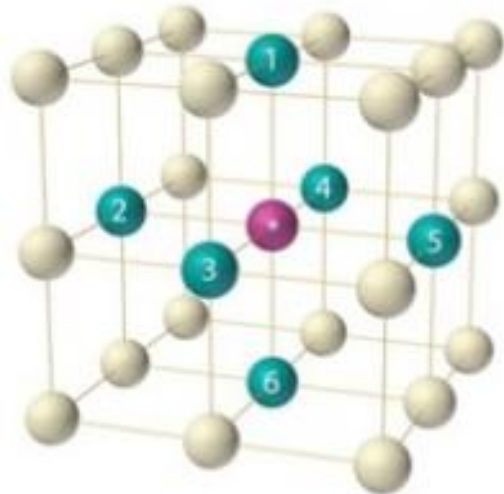
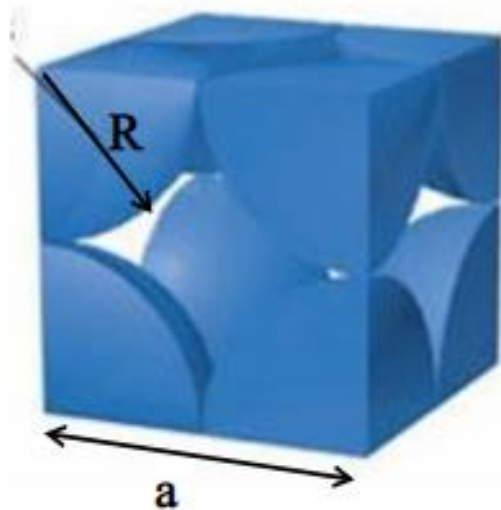
Тип структури:

- **гомодесмічна структура** (один тип зв'язку)
- **гетеродесмічна структура** (кристалічна структура, яка має структурні фрагменти, де атоми з'єднані міцними хімічними зв'язками (найчастіше ковалентними), а атоми, що належать до різних фрагментів — слабкими зв'язками. Фрагменти можуть бути атомами, молекулами або йонами (це майже всі органічні сполуки, галогени, O_2 , S_8 , $(NH_4)_2SO_4$), ланцюгові (наприклад, спіральна модифікація селену), шарові (напр., графіт, BN та ін.), каркасні (напр., кристали $CaTiO_3$).

Зв'язки :

- ✓ ковалентні,
- ✓ іонні,
- ✓ металічні,
- ✓ Ван-дерВаальсові (молекулярні).

Simple Cubic Cell:

Number of atoms (n) = $1/8 \times 8 = 1$

Effective length of unit cell (a) = $2R$

Co-ordination Number (CN) = 6

Volume of unit cell (V_c) =

$$a^3 = (2R)^3 = 8R^3$$

Volume of all atoms in the unit cell (V_s)

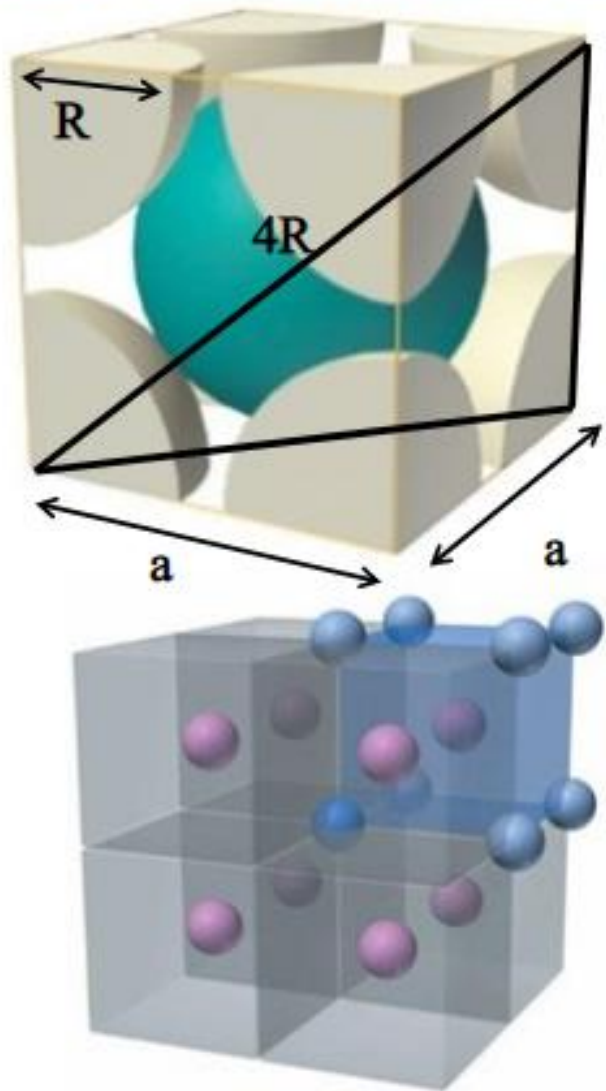
$$= n \times \frac{4}{3} \pi R^3 = \frac{4}{3} \pi R^3$$

Atomic Packing Factor (Efficiency) of the

$$\text{cell } (\eta) = V_s/V_c = 52.4\%$$

$$\text{Void} = 100 - \eta = 47.6\%$$

Body Centered Cubic Cell:

Number of atoms (n) = $(1/8 \times 8) + 1 = 2$

Effective length of unit cell (a) = $4R/3^{1/2}$

Co-ordination Number (CN) = 8

Volume of unit cell (V_c) = $a^3 = (4R/3^{1/2})^3$

Volume of all atoms in the unit cell (V_s)

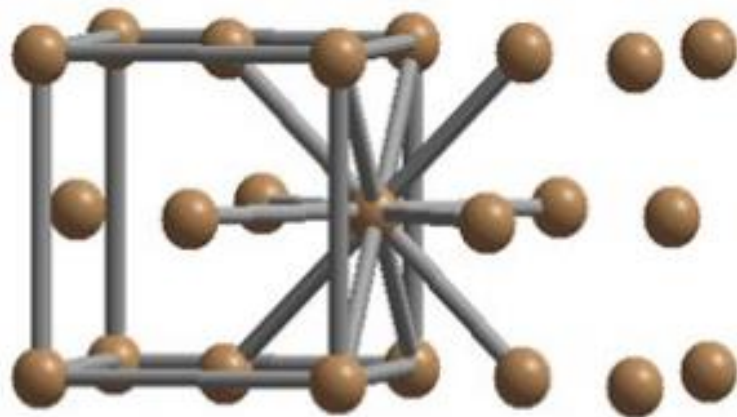
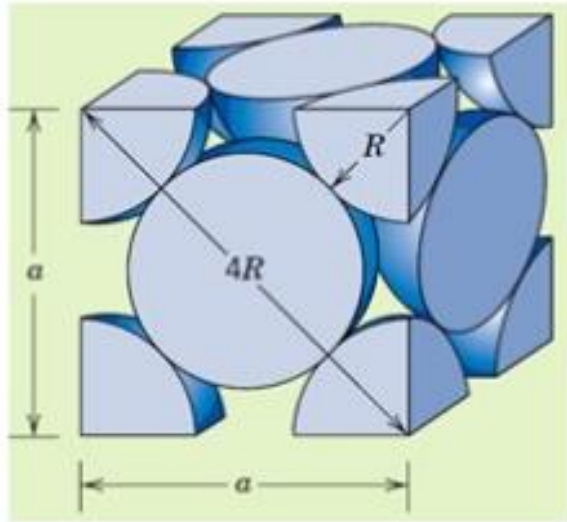
$$= n \times \frac{4}{3} \pi R^3 = \frac{8}{3} \pi R^3$$

Atomic Packing Factor (Efficiency) of the

$$\text{cell } (\eta) = \frac{V_s}{V_c} = 68 \%$$

$$\text{Void} = 100 - \eta = 32 \%$$

➤ **Face Centered Cubic Cell:**

Number of atoms (n) =

$$(1/8 \times 8) + (1/2 \times 6) = 4$$

Effective length of unit cell (a) = $4R/2^{1/2}$

Co-ordination Number (CN) = 12

Volume of unit cell (V_c) = $a^3 = (4R/2^{1/2})^3$

Volume of all atoms in the unit cell (V_s)

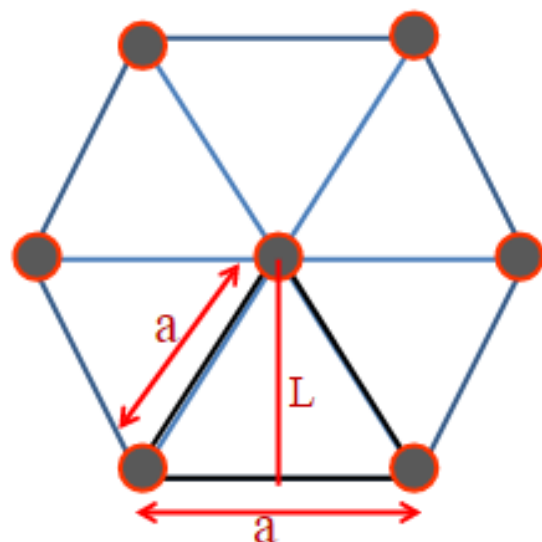
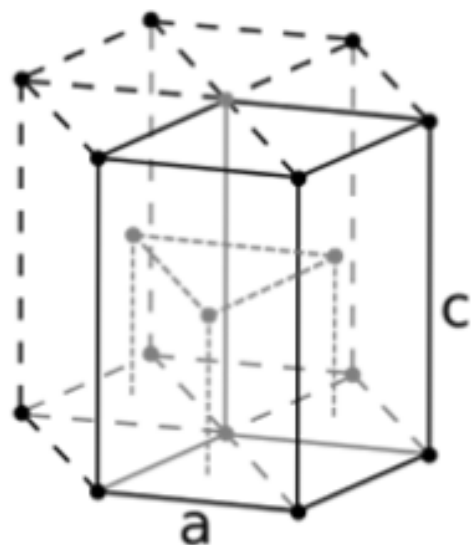
$$= n \times 4/3 \pi R^3 = 16/3 \pi R^3$$

Atomic Packing Factor (Efficiency) of the

$$\text{cell } (\eta) = V_s/V_c = 74 \%$$

$$\text{Void} = 100 - \eta = 26 \%$$

➤ Hexagonal Closed Packed Cell:

Number of atoms (n) =

$$(1/6 \times 12) + (1/2 \times 2) + 3 = 6$$

Effective length of unit cell (a) = $2R$

Co-ordination Number (CN) = 12

Volume of unit cell (V_c) = $4.2426 (2R)^3$

Volume of all atoms in the unit cell (V_s) =

$$= n \times 4/3 \pi R^3 = 6 \times 4/3 \pi R^3$$

Atomic Packing Factor (Efficiency) of the

cell (η) = $V_s/V_c = 74\%$

Void = $100 - \eta = 26\%$

Three-Dimensional Cubic Lattices

Simple cubic

$a a a$

$1/8 \times 8 = 1$ particle

coordination number = 6

Body-centered cubic

$a b a b$

$(1/8 \times 8) + 1 = 2$ particles

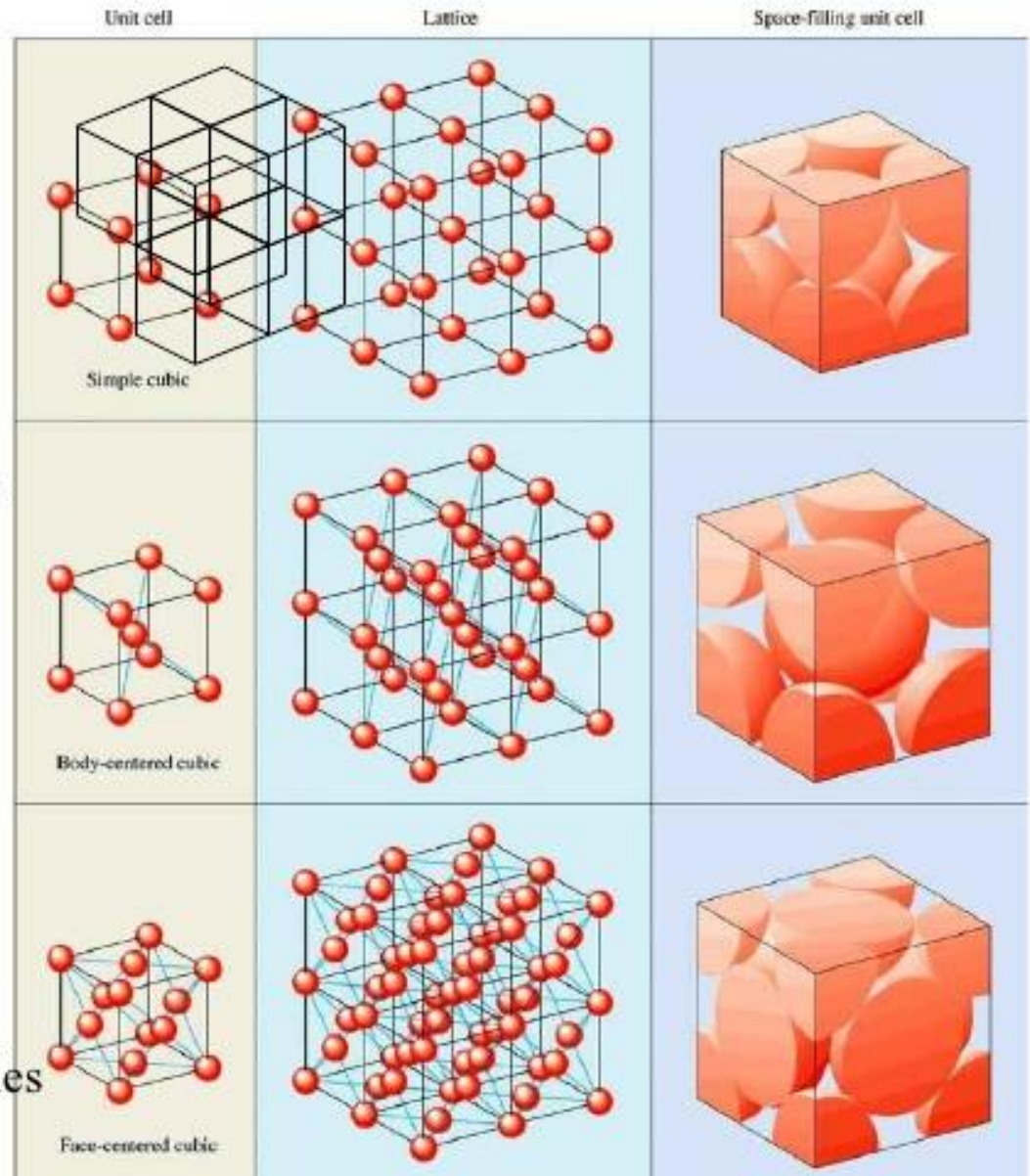
coordination number = 8

Face-centered cubic cubic closest pack

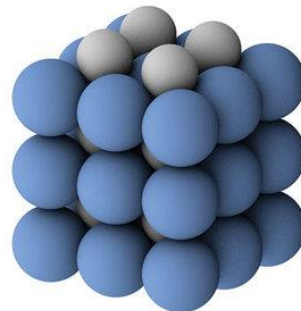
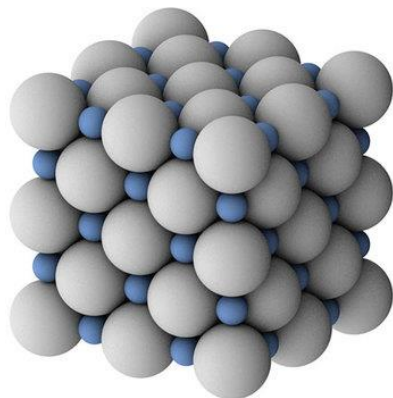
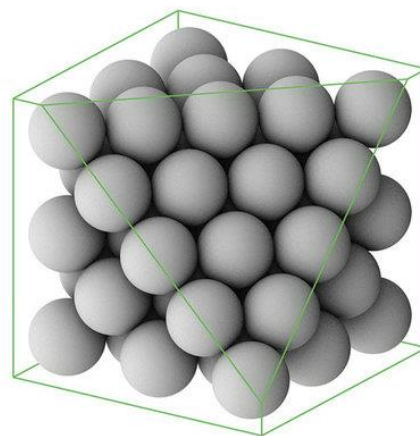
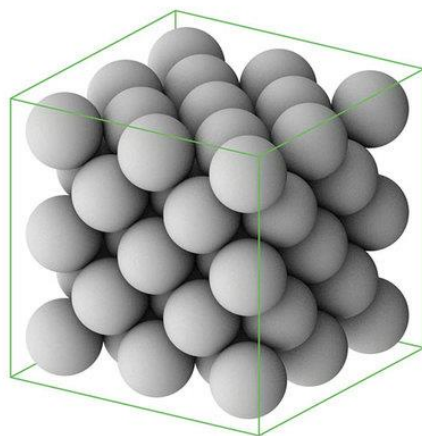
$a b c a b c$

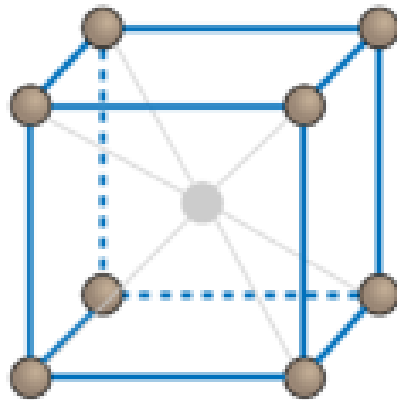
$(1/8 \times 8) + (1/2 \times 6) = 4$ particles

coordination number = 12

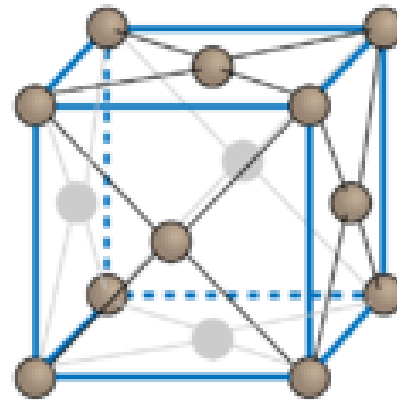
СТРУКТУРНІ ТИПИ ПРОСТИХ РЕЧОВИН

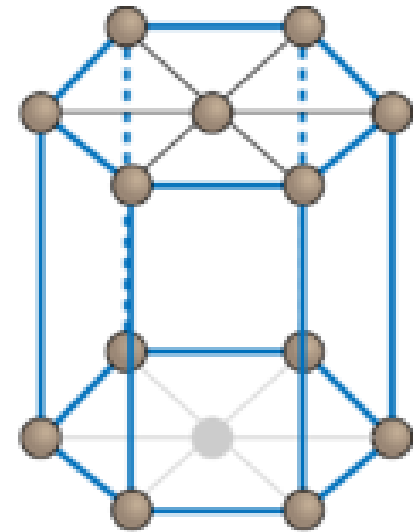
Cubic body centered (bcc)

Fe, V, Nb, Cr

Cubic face centered (fcc)

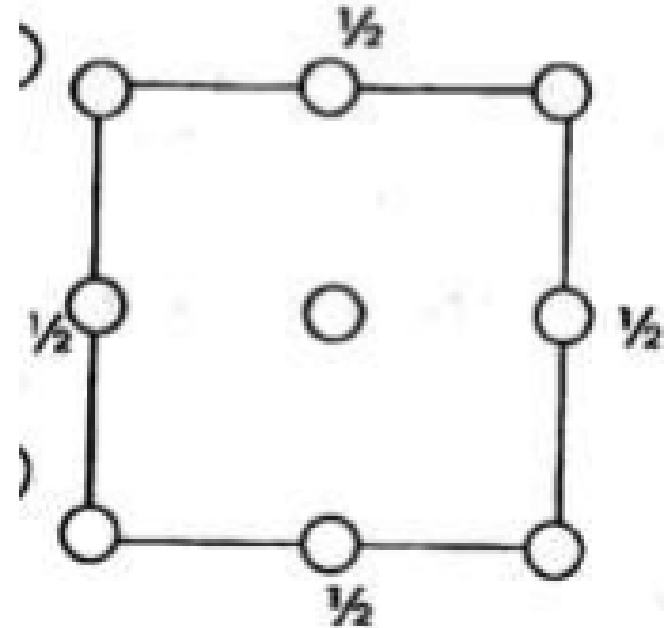
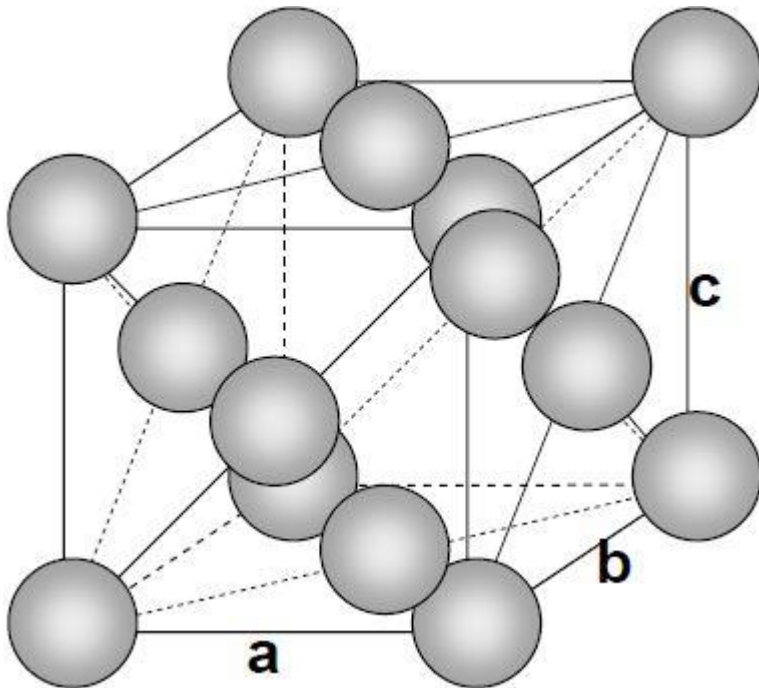
Al, Ni, Ag, Cu, Au

Hexagonal

Ti, Zn, Mg, Cd

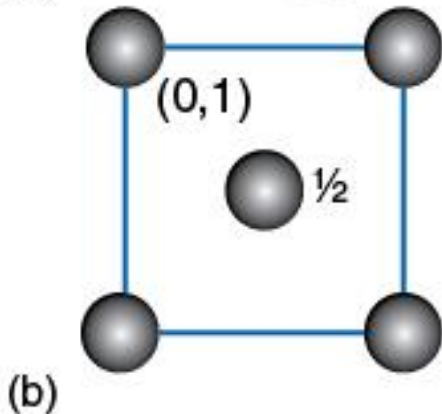
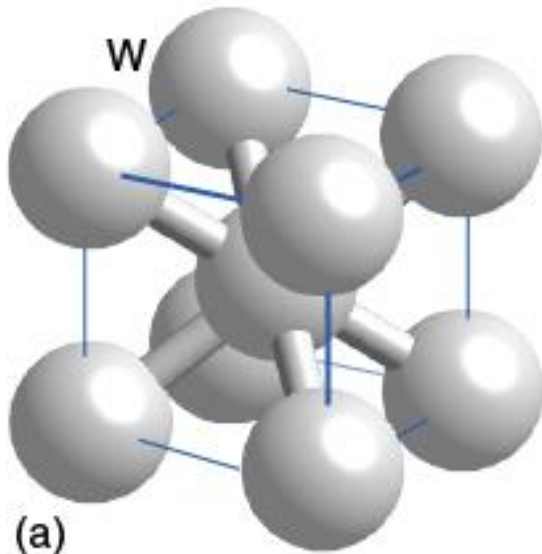
Структурний тип Cu

1. Проекція зображена на рис. 15.
2. Елементарна комірка ГЦК. Куб з атомами у вершинах і в центрах граней.
3. На комірку припадає 4 атоми. $Z=4$
4. К.ч. = 12, координаційний багатогранник – кубооктаедр.
5. Гомодесмічна (всі зв'язки – металічні).

Структурний тип α -Fe

1. Опис структури: Куб з атомами в вершинах і в центрі об'єму.

2. Тип решітки – кубічна ОЦК (є осі 3 порядку)

3. $Z=2$ Fe

4. К.ч.=8, куб.

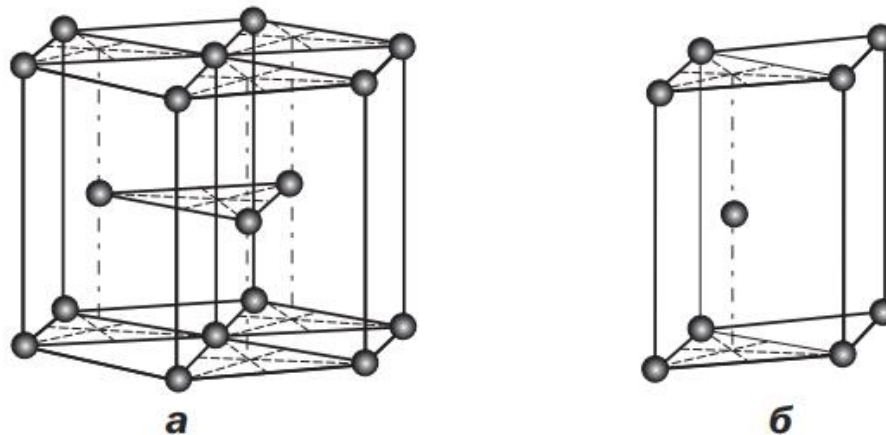
5. Гомодесмічна (всі зв'язки металічні).

Структурний тип Mg

Структура магнію Mg. Елементарна комірка магнію — це гексагональна примітивна комірка **P**. Гексагональна призма (Рис. 4.7, а) складається з трьох елементарних ромбічних призм (Рис. 4.7, б). У центрі однієї розташований атом магнію, в іншій такого атома немає. Вказані призми чергуються поміж собою.

Атомів магнію, що знаходяться зверху і в основі призми, 12. Кожен з них на $1/2$ належить комірці, розташованій зверху, і на $1/2$ — комірці, розташованій знизу даної гексагональної призми.

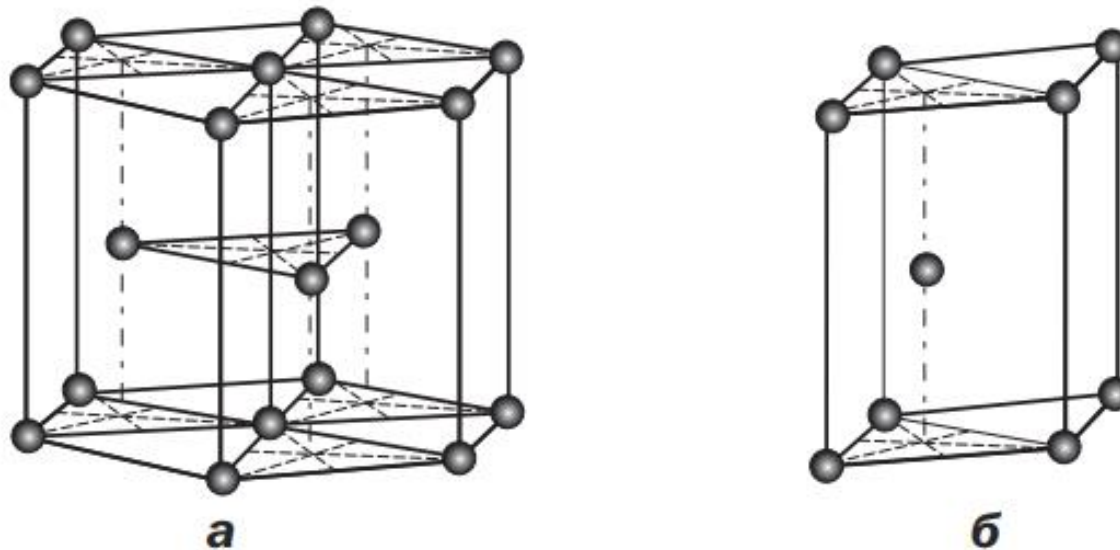
Гексагональна призма має бічне оточення з аналогічних призм. Кожен атом належить їй тільки на $1/3$ частину, а на $2/3$ — сусіднім гексагональним призмам. Безпосередньо в даній призмі атом верхньої або нижньої основи належить тільки на $1/2 \cdot 1/3 = 1/6$ частину,

Рис. 4.7 Структура магнію: а — гексагональна призма з трьох елементарних комірок; б — елементарна ромбічна призма

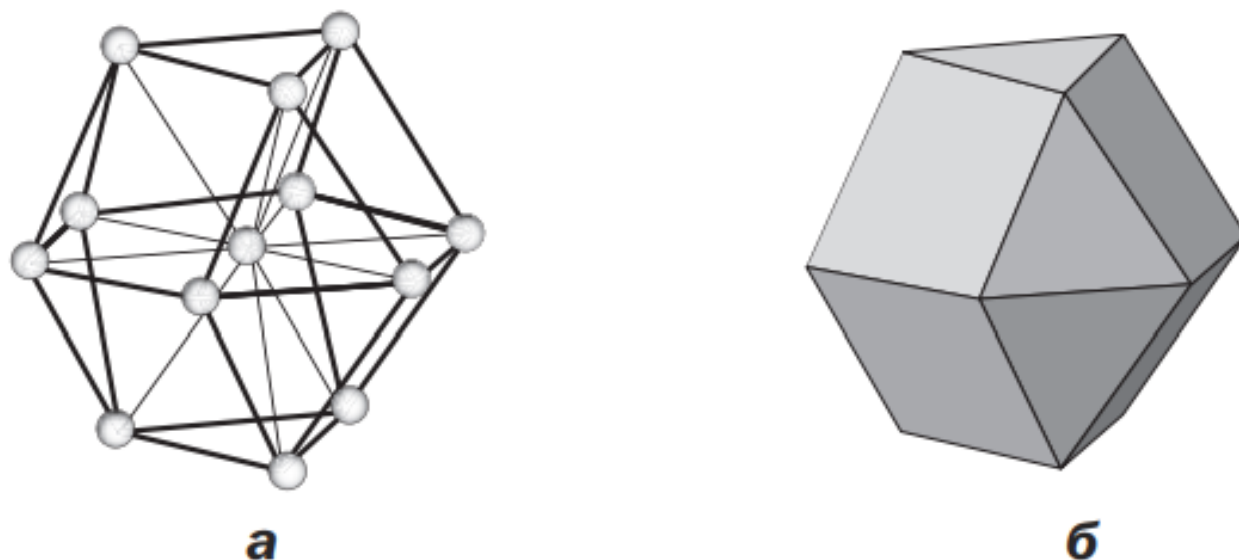
Структурний тип Mg

тобто 12 атомів у верхній і нижній основі вносять в елементарну комірку $1/6 \cdot 12 = 2$ атоми. У центрі верхньої і нижньої основи призми розташовано два атоми, кожен з яких належить гексагональній комірці на $1/2$ частину і вносить в гексагональну комірку $1/2 \cdot 2 = 1$ атом. Три атоми усередині комірки належать їй повністю. Таким чином, в гексагональну комірку магнію входять $2 + 1 + 3 = 6$ атомів.

Рис. 4.7 Структура магнію: *a* — гексагональна призма з трьох елементарних комірок; *б* — елементарна ромбічна призма

На рисунку 4.8 зображено координаційне оточення центрального атома (а) і вид координаційного багатогранника (б) в ґратці магнію.

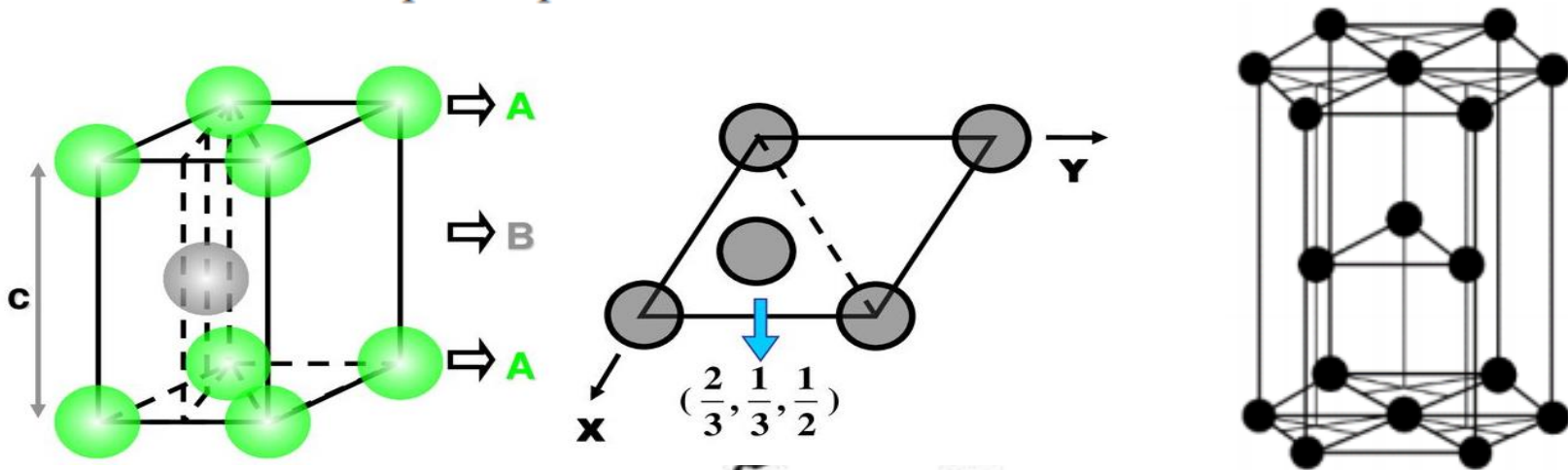
Рис. 4.8 Визначення координаційного числа в ґратці магнію (а); вид координаційного багатогранника (б)

Центральний атом оточений шістьма атомами в тому ж шарі, трьома в сусідньому шарі зверху та трьома в сусідньому шарі знизу, тобто координаційне число дорівнює 12. Координаційний багатогранник є гексагональним кубооктаедром.

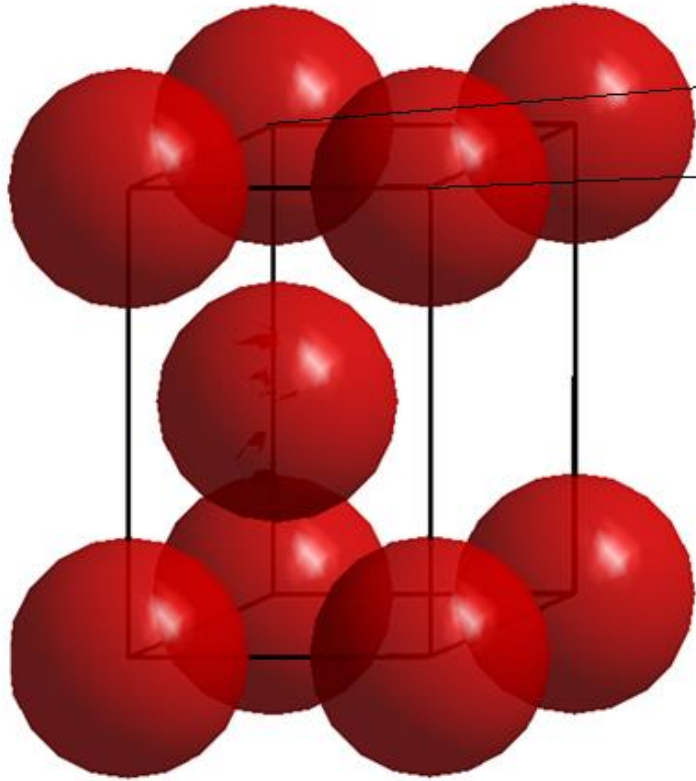
Структурний тип Mg

1. Атоми у вершинах гексагональної комірки, а також в центрі однієї з двох тригональних призм, на які ділиться гексагональний паралелепіпед площиною, яка проходить через малі об'ємні діагоналі комірки. Проекція:

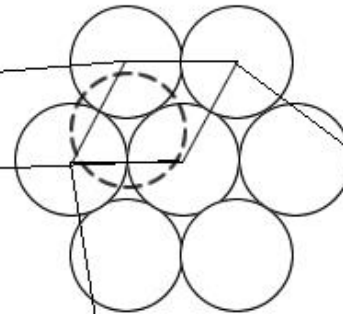

2. Елементарна комірка – гексагональна примітивна.
3. $Z=2$
4. 12, гексагональний аналог кубооктаедра.
5. Гомодесмічна, металічний.

3D View

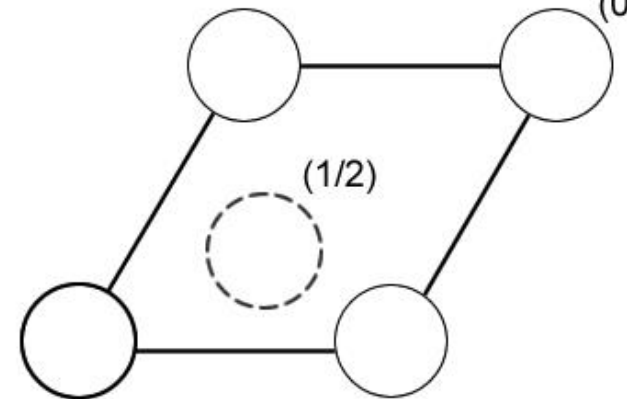
Top View

Hexagonal Close Packing (HCP)

(0,1)

(1/2)

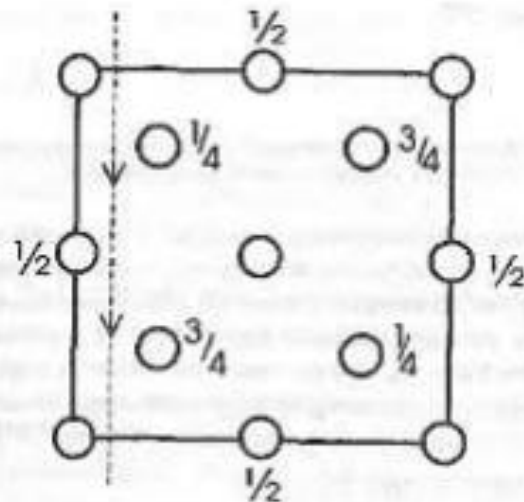
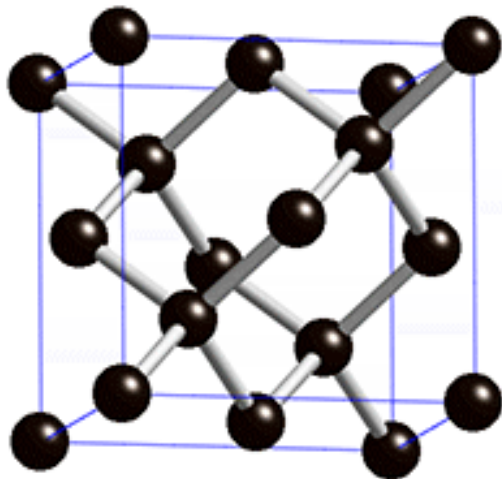
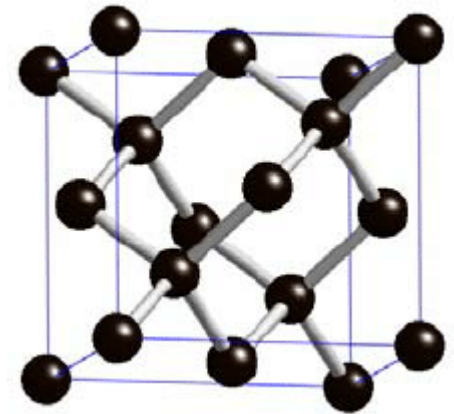
Hexagonal Cell Top Projection

Структурний тип алмазу

Структура алмазу. Тип елементарної комірки — ГЦК (Рис. 4.6, в).

Атоми карбону займають усі вузли гранецентрованої комірки, а також центри 4-х октантів, на які можна розбити куб. Заповнені і незаповнені октанти чергуються в шаховому порядку.

У вершинах кубічної комірки знаходиться 8 атомів, кожен з яких належить їй на $1/8$ частину, тобто в комірку повністю входить $1/8 \cdot 8 = 1$ атом. На межі комірки розташовані 6 атомів з приналежністю кожного до комірки на $1/2$, тобто всього $1/2 \cdot 6 = 3$ атоми. У середині комірки — 4 атоми, що належать їй повністю. Таким чином, елементарна комірка алмазу містить $1 + 3 + 4 = 8$ атомів. Координаційне число атомів карбону рівно 4, а атоми, що його оточують, утворюють координаційний багатогранник — тетраедр.

2. Кубічна, гранецентрована.
3. $Z=8$
4. К.ч.=4
5. Гомодесмічна, ковалентний.